

SEMENENKO PIOTR – teolog, filozof, współzałożyciel Zgromadzenia Księżych Zmartwychwstańców i trzech pol. zgromadzeń zakonnych żeńskich: niepokalanek, nazaretanek i zmartwychwstanek, twórca pol. szkoły duchowości tzw. zmartwychwstańczej, założyciel Kolegium Polskiego w Rzymie, ur. 29 VI 1814 w Dolistowie k. Tykocina (Podlasie), zm. 18 XI 1886 w Paryżu.

Życie S. przebiegało w trzech środowiskach: wileńskim, paryskim i rzymskim. W 1830 rozpoczął studia na Uniwersytecie Wileńskim, przerwane wybuchem powstania listopadowego – walczył w korpusie gen. A. Giełguda i gen. D. A. Chłapowskiego. Po upadku powstania, w 1832 wraz z innymi powstańcami wyemigrował do Francji. Pod wpływem literatury filozofów niem., racjonalizmu franc. i rewolucyjnego materializmu odszedł od wiary, wstępując do loży masońskiej. Dzięki spotkaniu B. Jańskiego w Paryżu w 1835 wrócił do Kościoła katolickiego i przystąpił do założonego przez Jańskiego stowarzyszenia Braci Zjednoczonych, mającego na celu działalność religijną i patriotyczną, a następnie do wspólnoty zw. Domkiem Jańskiego, będącej początkiem nowo organizowanego zgromadzenia zakonnego. W 1836 (z H. Kajsiewiczem) podjął studia teologiczne w Paryżu, w Collège Stanislas, a w 1837 obaj przenieśli się do Rzymu, do Collegium Romanum, gdzie uzyskał doktorat z teologii. W 1841 przyjął święcenia kapłańskie.

Po śmierci Jańskiego (1840) S. został wybrany na głównego przełożonego wspólnoty, która w 1842 stała się zgromadzeniem zakonnym (w 1845 zrezygnował z funkcji przełożonego). W 1850 na prośbę braci napisał pierwszą Regułę zakonną. W latach 1855–1873 był asystentem przełożonego generalnego, doradcą ks. Kajsiewicza. Po jego śmierci, w 1873 ponownie wybrano S. na urząd generała zgromadzenia (pełnił go do końca życia). W 1857 był konsultorem Kongregacji Indeksu, w 1859 – członkiem Akademii Religii Katolickiej w Rzymie, w 1873 – konsultorem Kongregacji Świętego Oficjum. Był też – z inicjatywy papieża Leona XIII – kandydatem do godności kard. (względy natury politycznej uniemożliwiły jej realizację). Zmarł w Paryżu, został pochowany w Rzymie (od 1956 w kościele Zmartwychwstania Pańskiego).

Jego głębokie życie religijne i moralne stawia go w szeregu pol. kandydatów na ołtarze. W 1951 – wniesiono w diecezji rzymskiej jego proces beatyfikacyjny.

Dzieła filozoficzne S. (pozostające w rpsach Archiwum Księży Zmartwychwstańców w Rzymie): *Prooemium in philosophiam* (nr 136); *Tractatus elementaris philosophiae* (nr 142); rpsy nieukończone: *Historiozofia. Ogólny rzut oka na całe dzieje* (nr 133); *Organon scientiae humanae* (nr 138); *Principia de intellectu humano* (nr 144); *Klucz do filozofii* (nr 162). Łączna liczba rpsów wynosi ok. 2000 stron maszynopisu. Wydano natomiast: *Biesiady filozoficzne* (Przegląd Poznański 27 (1859), 113–147, 28 (1859), 41–75, 257–309, 30 (1860), 137–205, 31 (1861), 131–185), oraz (pośmiertnie) *Logika* (wyd. łac.-pol. Kr 2004).

W dziedzinie teologiczno-moralnej i ascetycznej pisarstwo S. obejmuje znaczną ilość kazań, z których wydano: *Ojciec nasz* (Kr 1896); *Kazania na niedziele i święta roku kościelnego* (I–II, Lw 1913); *Kazania przygodne* (I–II, Kr 1923); *Męka i śmierć Pana naszego Jezusa Chrystusa* (Kr 1934); tomik konferencji duchowych, listy pisane do siostr zakonnych oraz główne pozycje z zakresu teologii duchowości: *Mistyka* (Kr 1896); *Ćwiczenia duchowne* (Kr 1903); *Listy duchowne* (Kr 1924); *Życie wewnętrzne* (Lw 1931). Wydano także: *O pokusach* (Kr 2001); *Autobiografia. Ojciec Piotr S. (1814–1886)* (Jabłonowo Pomorskie 2002); *O modlitwie* (Kr 2006); *O papieżu* (Kr 2006); *Wyimki ascetyczne* (Kr 2007).

S. był głównym ideologiem zgromadzenia, które założył, pracował nad duchową formacją jego członków, prowadził działalność duszpasterską i patriotyczną, podróżował w sprawach kościelnych, zakonnych i politycznych po Włoszech, Francji, Belgii, Niemczech i Austrii (nie wyłączając terenu zaboru pruskiego i austr.). Utrzymywał bliskie kontakty z papieżami: Piusem IX i Leonem XIII oraz Kurią Rzymską.

S. zaliczany był do najwybitniejszych umysłów pol. XIX w., a nawet najznakomitszych uczonych stulecia. Podkreśla się jego wyjątkowe uzdolnienia, umysłowość spekulatywną – o wybitnym talencie syntezy i systematyki – oryginalną i wnikliwą w analizach filozoficznych i teologicznych. Gruntowną i wszechstronną wiedzę filozoficzną i teologiczną i swobodę obracania się wśród najbardziej subtelnych kwestii tych dziedzin.

Filozofia S. początkowo kształtowała się pod wpływem filozofii nowożytnej, obejmującej okres dziejów od Kartezjusza, przez poglądy I. Kanta do G. W. F. Hegla i współczesnych S. kierunków filozoficznych XIX w., jak racjonalizm, semiracjonalizm i ontologizm oraz pod wpływem prądów tradycjonalistycznych. W latach 1832–1834 będąc we Francji uległ wpływom rewolucyjno-społecznym. Zasadniczą formację naukową w zakresie filozofii zdobył w czasie studiów w Collegium Romanum (w latach 1837–1842) pod kierunkiem jezuitów, zwł. G. Perrone – polemizującego z ówczesnymi kierunkami filozoficznymi, a szczególnie z ontologizmem i religijnym racjonalizmem, oraz J. A. Dmowskiego – popierającego filozofię scholastyczną. Pod wpływem ich nauki S. wyzwolił się spod wpływu Kanta i niem. idealistów. W latach 1847–1848 będąc w Tunisie studiował dzieła św. Augustyna. W latach 1850–1860 zetknął się z nauką św. Tomasza z Akwinu, która stanowiła w intelektualnej ewolucji S. moment przełomowy. W odrodzonym tomizmie dostrzegł kres swoich poszukiwań systemu i przyszłości nauki Kościoła. Nie przyjął jednak bezkrytycznie doktryny tomistycznej; dostrzegał w niej braki, dlatego podjął próbę tworzenia własnego systemu filozofii.

Myśl S. koncentrowała się wokół intencji uczynienia filozofii nowożytnej filozofią chrześcijańską. Służyła temu próba analizy obrazu świata prezentowanego przez nowożytną filozofię. Twórczość filozoficzna S. była zorientowana ku szeroko rozumianej teorii poznania. Starał się uzasadnić samo poznanie, czyli ustalić racje, dla których idea – bezpośredni przedmiot poznania racjonalnego – jest prawdziwa, a wnioskowanie pewne. Innymi słowy, starał się sprowadzić przyczyny ostateczne bytu do racji ostatecznych poznania. Tego miała dokonać filozofia, która jako „organon” poznania naukowego, a jednocześnie jako teoria absolutu dawała szanse racjonalistycznej wizji nauki ujętej w system filozofii chrześcijańskiej. Absolutem ostatecznie jest Bóg chrześcijański, który na równi jest „Zasadą” porządku istnienia i porządku poznania.

S. głosił postulat konieczności prawdziwości filozofii jako nauki. Niespełnienie tego postulatu przekreślało, wg niego, wartość filozofii. Stąd poszukiwanie przez niego absolutu filozoficznego stanowiło próbę godzenia antagonizmów i szansę jedności wiedzy. Podejście do rzeczywistości

równocześnie od strony rzeczy, myśli i języka stanowiło próbę wykluczenia ujęć jednostronnych. Skoncentrowanie wysiłku filozoficznego na „organonie” filozofii było początkiem badań nad teorią i metodologią filozofii.

Teologiczne piarstwo S. obejmuje publikacje apologetyczno-polemiczne skierowane przeciwko schizmie wsch., a także towianizmowi. Teologiczno-historyczne zainteresowania S. wyrażają prace z zakresu teologii historii powszechnej, teologii historii Polski i teologii historii kultury. Teologię dogmatyczną reprezentują rozprawy związane z nauką Soboru Watykańskiego I na temat nieomylności papieża i interpretacji Składu Apostolskiego.

P. Smolikowski, *Historia Zgromadzenia Zmartwychwstania Pańskiego*, IV, Kr 1896; W. Kwiatkowski, *Św. Tomasz i scholastyka w oświeceniu ojca Piotra S. C.R.*, Kr 1936; W. Kosiński, *Duch w czasie. Sł. B. O. Piotr S.*, I–II, R 1961–1966; E. Jabłońska-Deptuła, *O. Piotr S.*, Znak 18 (1966), 692–708; T. Kaszuba, *Piotr S. a odnowa filozofii scholastycznej*, SPCh 4 (1968) z. 2, 219–223; tenże, *Koncepcja poznania naukowego według P. S.*, SPCh 5 (1969) z. 1, 63–99; tenże, *S. koncepcja filozofii jako racjonalnego poznania*, R 1985; S. Urbański, *Miłość egoistyczna według przedstawicieli szkoły zmartwychwstańczej (bl. M. Darowska, ks. P. S.)*, Zarządzanie i Edukacja 3 (1999) z. 4–5, 319–331; tenże, *The Polish School of Spirituality (Piotr S., Paweł Smolikowski, Marcelina Darowska)*, Collectanea Theologica 69 (1999) nr specjalny, 185–199; S. Urbański, *Duchowość zmartwychwstańcza*, Wwa 2003; T. Kaszuba, *Niektóre charakterystyczne elementy filozofii ks. Piotra S. CR*, Zeszyty Historyczno-Teologiczne 10 (2004), 21–33; tenże, *Piotr S. i jego rozumienie tomizmu*, tamże, 11 (2005), 231–249; M. Piątkowski, *Koncepcja życia moralnego w pismach ks. Piotra S.*, Pz 2004.

Katarzyna Świerszcz